**EPISTEMOLOGICAL STUDIES IN PHILOSOPHY,
SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES**

ISSN 2618-1274 (Print), ISSN [2618-1282](#) (Online)

Journal home page: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/index>

ФІЛОСОФІЯ

Бродецька Юлія Юріївна

Доктор філософських наук,
доцент кафедри філософії,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара,
пр. Гагаріна, 72, Дніпро, 49000, Україна
E-mail: yuliaybrod@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9186-0767>

Brodetskaya Yuliya Yuryevna

D.Sc. (Philosophical Sciences),
Associate Professor of Philosophy,
Oles Honchar Dnipro National University,
Gagarina ave., 72, Dnipro,
49000, Ukraine

УДК 13 +122

**ЛЮДИНА В СИСТЕМІ ЕТИЧНОГО ПОРЯДКУ:
ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ АСПЕКТИ ЕТИКИ СПІВ-БУТТЯ**

Received 24 February 2020; revised 20 March 2020; accepted 15 April 2020

DOI: 10.15421/342001

Анотація

В статті підіймаються питання співвідношення етичного та антропологічного аспектів спів-буття, їх точки перетину та механізми залучення в систему соціальної взаємодії. Наголошується, що саме спільність походження (аж до родової), яка формує ідентичність расово-антропологічних особливостей народу (його мови, релігії, традиції і звичаїв, фольклору, побуту, уподобань в їжі), складає базову ознаку етносу. Автор зазначає, що усвідомлення етнічної приналежності обумовлюється генетичним кодом, що закладено з моменту народження людини, який поєднує людей в особливі (кровноспоріднені) спільноти. Отже, саме на основі останнього проявляються ідентичні ознаки етносу – мова, звичаї, темперамент, ментальність тощо. Ця особливість етнічної природи людини вибудовує етичну специфіку її буття-разом. Іншими словами, етнокультурний простір постає у якості топосу взаємодії спільнот, що проявляє унікальність кожного етносу, роду, людини. Таким чином, етнічна своєрідність, культура постає як прояв унікального дару, яким наділений кожний народ, етнос для праці на своїй землі, у межах свого соціокультурного простору. Тому метою цієї унікальності етносів є не протистояння та домінування, а внесок в спільне буття, проявлення дару кожного народу. На це й працюють етичні принципи-цінності добра (любви, родини, довіри, творчості тощо), що закладають онтологічні основи буття людини. А отже, саме етнічна унікальність, родова своєрідність, що проявляється в ментальності, психології, характері етносу, є основним фактором реалізації спільного буття.

Ключові слова: *людина, народ, етичні універсалії, спів-буття, етнічна ідентичність, етноментальність.*

Man in a system of ethical order: existential aspects of the co-existence ethics

Abstract

The article discusses the relationship between the ethical and anthropological aspects of co-existence, their intersection points and mechanisms of inclusion in the system of social interaction. The author notes that it is the community of ethnic origin (pre-tribal), which forms the identity of its racial and anthropological characteristics (its language, religion, tradition and customs, folklore, everyday life, food preferences), which forms the basic characteristic of the ethnic group. The author emphasizes that the recognition of ethnicity is determined by the genetic code. It is laid from the moment a person is born and unites people in special (kinship) communities. Therefore, it is on the basis of the genetic code that the identical signs of an ethnos are manifested – language, customs, character, mentality, etc. This feature of the human ethnic nature builds the ethical specificity of his being-together. In other words, the ethnocultural space is the topos of the communities interaction, which shows the uniqueness of each ethnic group, kind, person. Thus, ethnic identity, culture appear as a manifestation of the unique gift that each people is endowed with, an ethnic group to work on their own land, within their sociocultural space. Therefore, the purpose of this uniqueness of ethnic groups is not confrontation and dominance, but a contribution to co-existence, the manifestation of each nation gift.

The ethical principles-values of good (love, family, trust, creativity, etc.) work to realize this goal, which lay the ontological foundations of human being. And this means that it is ethnic uniqueness, generic originality, manifested in mentality, psychology, the nature of an ethnic group, that are the main factor in the co-existence development.

Key words: *man, people, ethical universals, coexistence, ethnic identity, ethnicity.*

Человек в системе этического порядка:

экзистенциальные аспекты этики событийности

Аннотация

В статье поднимаются вопросы соотношения этического и антропологического аспектов со-бытия, их точки пересечения и механизмы включения в систему социального взаимодействия. Отмечается, что именно общность происхождения (до родовой), которая формирует идентичность расово-антропологических особенностей народа (его языка, религии, традиции и обычаев, фольклора, быта, предпочтений в еде), составляет базовую характеристику этноса. Автор отмечает, что осознание этнической принадлежности обуславливается генетическим кодом, заложенным с момента рождения человека, который объединяет людей в особые (кровнородственные) сообщества. Следовательно, именно на основе последнего проявляются идентичные признаки этноса – язык, обычаи, характер, ментальность и т.д. Эта особенность этнической природы человека выстраивает этическую специфику его бытия-вместе. Иными словами, этнокультурное пространство предстает в качестве топоса взаимодействия сообществ, которое проявляет уникальность каждого этноса, рода, человека. Таким образом, этническое своеобразие, культура предстают как проявление уникального дара, которым наделен каждый народ, этнос для работы на своей земле, в пределах своего социокультурного пространства. Поэтому целью этой уникальности этносов является не противостояние и доминирование, а вклад в совместное бытие, проявление дара каждого народа. На реализацию этой цели и работают этические принципы-ценности добра (любви, семьи, доверия, творчества и т.д.), что закладывают онтологические основы бытия человека. А значит, именно этническая уникальность, родовое своеобразие, проявляющиеся в ментальности, психологии, характере этноса, являются основным фактором развития совместного бытия.

Ключевые слова: *человек, народ, этические универсалии, со-бытие, этническая идентичность, этноментальность.*

Постановка проблеми.

З огляду на загострення актуальності питань, пов'язаних з природою людської співбуттєвості, унікальною тендітністю її порядку, з'ясування онтологічних засад даного феномену є невід'ємною складовою вирішення проблеми. Проте, це буття тому і є унікальним, що орієнтоване й пов'язане з людиною. Спів-буття це простір людських стосунків, що набувають етнічних, релігійних, національних конотацій. А тому, дослідження даної проблематики передбачає залучення екзистенційних аспектів феномену.

Метою дослідження є з'ясування екзистенційно-онтологічних аспектів співбуттєвості як простору, що вибудовується на синкретизмі антропологічного та етичного аспектів, їх нерозривного іманентного зв'язку.

Виклад основного матеріалу.

Як зазначає М. Бердяєв, добро і зло ко-

релятивні, оскільки усвідомлення добра приходить, коли людина стикається зі злом. І, оскільки носієм їх є людина, то відповідно, і їх джерела слід шукати в природі особистості. Іншими словами, етичні категорії «добро і зло» розкриваються в якості вихідних онтологічних установок, безпосередньо в самій людині, визначаючи її перспективу, вибори, вчинки. Проте це потребує свого роз'яснення.

Звертаючись до етимології поняття «людина» (від мн. люди, одн. – «людин»), знаходимо, що в лінгвістичній традиції праслов'янських мов найчастіше застосовувалася повна форма слова – «люди» (множинна до «люд»), що має спільне походження з грецьким *laikos* та слов'яно-німецько-балтійськими-литовським *liaudis* – «народ», *liaudzia* – «домочадці», латинським *laudis* – «люди, народ» [Успенський Л.]. Історія слова сходиться до стародавнього кореня **leudh* – «рости, множитися» (порів-

няйте з давньоіндійським *rodhati* та готським *liudan* – «*рости*»), однокореневими якому визнаються: грецьке *ελεύθερο* – «вільний (людина)»; латинське *liber* – «вільний»; давньоверхньонімецьке *liut* – «народ» і сучасне німецьке *Leute* – «люди» [Фасмер 1987]. Чіткою паралеллю в розгортанні семантики поняття «людина» проходить генеза слова «*рід*». Так, на думку Зинов'євої слово **rod* сходить до індоєвропейського кореня **uredh* – (**urodh*) – «*рости*», «*розростатися*», «*прибувати*», «*підніматися*». Таким чином, припущення про походження іменника «народ» шляхом складання префікса **na-* і **rod* може вважатися можливим, оскільки семантика іменників «*рід*» і «народ» близька [Муратова, Сенцов 2011: 41].

Як зазначають лінгвістичні джерела, іменник **rod* зазначається в давньоруських пам'ятках з XI ст. Так, словник XI – XVII ст. фіксує вісімнадцять значень цього слова, зокрема: «*рід*» як *сукупність людей різних поколінь, що ведуть своє походження від загального предка, кровні родичі* (1057 р.); *покоління* (1057 р.); *група людей, об'єднаних за якоюсь спільною ознакою* (1057 р.); *нащадок, потомство, діти* (1073 р.); *походження* (1073 р.); *родичі, рідня* (XI ст.); *народження* (XI–XII ст.); *час* (що розуміється як зміна поколінь), *вік, період* (XII ст.); *відтворення чого-небудь в результаті зростання, плодоношення; урожай* (XIII в); *схожість, подібність* тощо [Словарь русского языка XI–XVII вв. 1988]. Семантичне поле іменника, таким чином, дуже варіативне, але зосереджене навколо «*спільного народження, походження*» людини, як «*нащадка спільного предка*».

Таким чином, етимологічний аналіз дозволяє виділити в слові «народ» (етнос) *єдність народження, походження, буття* (зовнішнього вигляду, ментальності, побуту і т. п.) *людей одного роду*, які мають спільну культуру, мову, спільну самоназву (етнонім), усвідомлюють свою ідентичність, як і свою відмінність від інших етнічних груп. *Ця спільність є істо-*

рією культурного буття, етикою, історичною долею етносу. Іншими словами, «народ» («етнос», «люди») є розширеним *родом*, а «людина» – його складовою, що пов'язана з прабатьками спільним єдиним корінням, а отже мають єдину духовну спадщину. Тому лексеми «люди», «народ» («народність»), «етнос», формують єдиний семантичний простір значень, об'єднаних словом «*рід*» – «*численна родина людей, що народжується, зростає, спільно походить від одного коріння*»¹.

Так, наприклад, цікавою історичною ілюстрацією зазначеного положення є давні біблійні тексти, у яких спостерігаємо перші історичні відомості про єдність походження народів: «Сотворив (Господь) з єдиної крові весь народ людський жити по всьому лицю землі, встановив часи та межі їх проживання» [Біблія: Діян 17:26]. У книзі Буття походження народів описується як родовід, що походить від: «... нащадків синів Ноевих: Сима, Хама та Яфета. А їм народились сини по потопі: Сини Яфетові: Гомер, і Магог, і Мадай, і Яван, і Тувал, і Мешех, і Тирас. А сини Гомерові: Ашкеназ, і Рифат, і Тогарма. А сини Явана: Еліша, і Таршіш, і Кіттім, і Доданім. Від них відділилися острови народів у їхніх краях, кожний за мовою своєю, за своїми родами, у народах своїх» [Біблія: Бут 10: 1-5]. Саме після всесвітнього потопу, Ной і його діти: Сим, Хам, Яфет, стали родоначальниками всіх народів, дали свої імена як народам, так і країнам, де оселилися ці народи [Ілюстрованная полная популярная Библийская Энциклопедия 1891-1892].

Сучасні дослідження доводять, що саме *спільність походження* (аж до родової), яка формує ідентичність расово-антропологічних особливостей народу, мови, релігії, традиції і звичаїв, фольклору, побуту, уподобань в їжі, складає базову ознаку етносу. Ця «*спільність крові*», *що зароджується на «спільності ґрунту»*, *формує найголовніші фактори етнічної належності*: по-перше, *відчуття ідентичності*, тобто спільності історії та культу-

¹ Слово «рід» походить від грецького Γένος, γένεα, ἔθνος, у значенні «походження, сімейство, народ». Слово родинне литовському *gasmė* – «врожай», латиському *rads* – «родич, рід», *rasma* – «процвітання, родючість, врожай», *raža* (**radiā*) – «рясний урожай, численна родина», давньоіндійському *vrādhant* – «піднімається» (*bārdhati, vārdhatē, vrdhāti* – «росте, множиться, набирається сил»), авестійському *veredaiti* – «росте» [Фасмер 1987].

ри, що вирізняє нас, а, по-друге, *самість на-роду, його психологію*, що зумовлює унікальне та самобутнє буття етносу². Тому, як зазначають дослідники, *етнічною є культура, носії якої, перш за все, пов'язані єдністю «крові і ґрунту»*, чітко усвідомлюють *приналежність до своєї культури і пишаються нею, наділені особливим психічним складом, менталітетом групового характеру* [Культурологія 2002: 8]. Саме завдяки цьому, на думку Л. Гумільова, «етнос є явищем, що може існувати в декількох формаціях». Дослідник зазначає, що суспільний розвиток може вплинути на формування або розкладання етносів лише за умови свого втілення в історії, як політичної, так і культурної. Тому можна сказати, що проблема етногенезу лежить на межі історичної науки, там, де її соціальні аспекти плавно переходять в природні [Гумилев 2004: 28].

Етнічна приналежність, як віднесеність до певного роду, народу, етносу, що з давніх віків проживав на певній географічній території, володів певною мовою в контексті певної культурної традиції, є однією з базових компонент формування ідентичності особистості. Примордіальність етнічної ідентичності є наданою, органічною, незмінною характеристикою людських спільнот. Усвідомлення

своєї етнічної приналежності, як зазначають представники примордіального напрямку, закладено в генетичному коді людини з моменту її народження, поєднуючи, таким чином, людей в ці особливі (кровоноспоріднені) спільноти. Саме на цьому генетичному коді й формуються ознаки ідентичності етносу – мова, звичаї, темперамент, ментальність, етнічний характер, расова приналежність, колір шкіри, географічне походження³. Ця особливість етнічної природи людини вибудовує етичну специфіку її буття-разом. Тому не враховувати вплив «крові та коріння», означає ігнорувати ті фундаментальні фактори, що обумовлюють принципи організації спів-буття етосу.

У цьому сенсі етноментальність⁴ постає тим відтворюючим аспектом природи та потенціалу етносу, що конструє його історичний шлях, культурно-історичну місію народу. Мова, самосвідомість, сприйняття оточуючого світу етносу, що відчують на собі вплив оточуючого середовища, обумовлюють характер «душі народу», яка є самобутньою та неповторною⁵. Мова власне йде про те, що етнічні особливості соціокультурного середовища кожної народності, етнічної спільноти, відображають ті етичні універсалиї: патерни, установки свідомості, що характеризують її

² Серед основних чинників, що закладають наш етнічний характер, виділяють: геопсихічні (вплив природних умов, тобто географічні, геокліматичні параметри існування нації), расові, соціально-історичні, соціопсихологічні (соціально-демографічні фактори) та культурно-морфологічні фактори. Так, геопсихічні чинники, як зазначає О. Бондаренко, вважаються такими, що діють переважно на ранніх етапах формування та визначають міфологічне сприйняття світу, його знакову символіку представниками конкретних народів [Бондаренко 2008: 71]. Таким чином, визначення ментальності етносу має впливати у зв'язку з характером його природного середовища (клімату, ландшафту, розмірів території, особливостей ґрунтів, фауни, флори), що безпосередньо впливає на пізнавальні процеси, стереотипи поведінки людей, форми суспільної свідомості.

³ Етнічні особливості людського буття найцікавіше проявляються у взаємодії нашої психіки і культури. Йдеться, наприклад, про вплив на психіку людини етносів мови і писемності, оскільки різні системи письма (зокрема, ієрогліфічне і фонетичне) задіють різні зони кори головного мозку. Таким чином, писемності різних мов «засновані на різних констеляціях мозкових зон» [Лурия 1962: 64–65]. Цікаві дані, що стосуються локалізації в людському мозку мовної діяльності, отримані японським вченим Т. Цунода. Дослідником були обстежені представники кількох десятків етнічних груп (європейських, азійських і африканських). Результати аналізу показали у представників більшості груп домінуючість правої півкулі (лівого вуха), а в осіб, рідною мовою яких була японська або одна з полінезійських (тонга, східно-самоа і маорі), – лівої півкулі (правого вуха). Така відмінність була викликана лінгвістичним і слуховим середовищем, оскільки для японської і полінезійської мов властива присутність великої кількості слів, що складаються тільки з голосних, і слів з двох або більше голосних і приголосних. Так, голосні звуки «обробляються» в лівій, або «мовній», півкулі [Барабин 1982: 12].

⁴ Так, наприклад, в рамках етногенетики – сучасного напрямку генетичних досліджень, за вихідну одиницю аналізу беруться «типові» («чисті») представники етнічних спільнот, і на цій основі реконструюється ступінь споріднення всередині тих чи інших етнічних груп (С. Лімборська, Е. Хуснутдінова, Е. Балановська, О. П. Балановський).

⁵ В етнолінгвістиці розповсюджене поняття «картина світу» або «мовна картина світу», яка відображає унікальність сприйняття оточуючого світу народом саме завдяки мові. Феномен мови, за В.Гумбольдтом, – це сутність й формування духовної сили нації, «національного духу» народу, що визначає її (нації) національний характер. Через структуру окремої мови можна побачити своєрідність національного духу та вийти на розуміння самобутності життя певного народу. Відштовхувачись від будь-якої мови, можна робити висновки про національний характер. Мова допомагає людині усвідомити дійсність та надає «засоби» для такого усвідомлення, слугує «керівництвом до сприйняття соціальної дійсності» [Сепир 1993: 117].

– «знання», «вміння», «ціннісні орієнтації», «норми поведінки» тощо, закладають етнічну психологію народу, його культурну унікальність в цілому.

Так, актуальною версією україногенезу, як свідчать сучасні дослідники, виступає трипільсько-арійська концепція, заснована на «теорії безперервності» розвитку народів із пошуком їхніх етногенетичних коренів у надрах первісного ладу (В. Хвойка, Я. Пастернак, Ю. Шилов). Згідно неї, автохтонні пращури слов'ян – арійські племена, були першими землеробами на теренах Середнього Придніпров'я, що мешкали на цій території упродовж тисячоліть і пережили всі численні переселення азійських та європейських племен. Як зазначають сучасні дослідники, етнічною базою українців були трипільські племена, розвиток культури яких простежується через культуру чорнолісько-білогрудівської ранньої залізної доби, хліборобську культуру («ски-тів-орачів» за Геродотом), розвиненої залізної доби та «полів поховань» римської доби аж до ранньослов'янських та княжих часів. Зокрема, сучасний дослідник етногенезу українців Ю. Шилов спираючись на археологічні, лінгвістичні та етнографічні дослідження, запропонував теорію найпершої держави Аратти – «трипільської археологічної культури», матеріальна і духовна традиція якої проіснувала до прийняття християнства.⁶

Іншими словами, етнокультурна специфіка народу, його етична система, тісно пов'язані з впливом «крові та землі». Саме тому, з одного боку, задля збереження цієї унікальності важливо оптимальне задоволення тих потреб, які народжуються в середовищі конкретного етносу, тобто відповідають за його історичну спадщину, культуру. Проте, з іншого боку, поряд з рисами, що проявляють унікальність кожного етносу, його історичну місію, існує проблема етноцентризму. У межах етнічної свідомості, як і у свідомості окремої люди-

ни, що зосереджена лише на собі, формується протиставлення «свої – чужі». Останнє вибудовується в етнічній свідомості як певна «етнічна перевага» й спричинює протистояння, війни, національні конфлікти, ворожнечу. Саме на цьому спотворенні принципу етнічної взаємодії і фундувався у свій час таліон – право «справедливої помсти».

Буття-разом це спілкування, єдність, а не конкуренція чи протистояння. Золоте правило етики базується на принципі «любові до ближнього», а отже, – взаємодопомозі, духовній (національній, етнічній тощо) рівності, завдяки яким стає можливою гармонія спів-буття, спільне благо. Отже, наявність різних етичних культур, спільнот – це, перш за все, простір взаємодії, що проявляє унікальність кожного етносу, роду, людини. Етнічна своєрідність, культура, мова це прояв дару, яким був наділений кожний народ, етнос для праці на своїй землі, своїй території. Тому метою унікальності етносів є не протистояння та домінування, а унікальний внесок в спільне буття, проявлення дару кожного народу задля спільного блага – процвітання. На це й працюють етичні принципи-цінності добра, любові, родини, довіри, творчості тощо, що закладають онтологічні основи буття людини. А отже, саме етнічна унікальність, родова своєрідність, що проявляється в ментальності, психології, характері етносу, є першою умовою спільного буття. Це талант, вклад того чи іншого етносу, яким він може поділитися з іншими.

Як у свій час зазначає М.Гоголь, описуючи етнічний характер українського народу, в ньому «дивовижно зіштовхнулись дві протилежні частини світу, дві різнохарактерні стихії: європейська обережність та азійська безтурботність, простодушність та хитрість, сильне діяльне начало та превеликі лінощі й млість, потяг до розвитку й вдосконалення – і між тим, намагання здаватися таким, що

⁶ Див., наприклад: Дослідження трипільської цивілізації у науковій спадщині археолога Вікентія Хвойки. Ч. 1: Переклади наукових праць та коментарі. К., 2006; Дослідження трипільської цивілізації у науковій спадщині археолога Вікентія Хвойки. Ч. 2: Матеріали і дослідження. К., 2006; Хвойка В. Древние обитатели Среднего Приднепровья и их культура в доисторические времена (с комментариями и иллюстрациями). К., 2008; Пастернак Я. Археология Украины. Первiсна, давня та середня iсторiя України за археологiчними джерелами. Торонто, 1961; Шилов Ю. Давня iсторiя України в контекстi свiтової цивiлiзацiї. К., 2008; Шилов Ю. Истоки славянской цивилизации. К., 2004.

зневажає досконалість» [Воропай 1991: 67]. Саме на фоні цієї етнічної унікальності, що сформувалася як душа українського народу, як «єдність крові», проявлені обережність, безтурботність, простодушність, творчість, потяг до розвитку й вдосконалення українців. «Типові» властивості, прагнення, поведінка етносу відображається у архетипі його свідомості, культури, психології кожного представника українського народу. Архетип етносу є його «духовним геном», що відкликається у наших серцях, думках, почуттях, відображає потенціал народу.

Зокрема, до одного із основних складників генетичного коду українців сучасні науковці відносять самоврядні потенції української ментальності [Горбатенко 1996: 134], тобто здатність навіть за найнесприятливіших умов знаходити різноманітні форми (індивідуальні та спільнотні) господарювання. Зазначена риса свідчить про цінність свободи, високий ступінь громадської самоорганізації українців, потенційну творчу енергію етносу⁷. Ще однією характерною рисою української культури є її унікальна духовна орієнтація на «серце», як джерело життя та «слово», що є найвищою цінністю української ментальності. Так, архетип «філософії серця» розкривається досить багатогранно у якості принципу унікальності та джерело потенцій людяності (П.Юркевич), внутрішнього світу людини, що втілює Бога (Г.Сковорода), органу надії, передчуття (П.Куліш) тощо. У свою чергу, архетип «Слова» представлений як принцип мовної свідомості нації (Логос – Іларіон, П.Могила); модель світу (Г.Сковорода); «меч духов-

ний» (І.Вишенський, Л.Баранович), в якому закладено основу бачення світу. Як зазначає сучасний дослідник О. Бондаренко, «слово є початком вільної думки та вільної людини... В духовній історії України люди завжди були носіями вільного духу («вогневої душі» козаків тощо), з яких ніхто не бажав бути глядачем світової драми, а тільки її діючим актором. Ця стихія вільної самодіяльності особистості (індивідуалізм як лейтмотив ментальності), без якої не можна було вижити в умовах кордонної цивілізації, що протистояла варварству степових набігів, живила і республіку козаків, і вольницю бурсаків, і вдачу «мандрових дияків», та ініціативу городян у містах, яким було надано Магдебурзьке право» [Бондаренко О. 2008: 74].

Висновки.

Отже, розмірковуючи про екзистенційні аспекти співбуттєвості, необхідно зазначити, що природа людини, як представника певного етносу, народу, безпосередньо відображає унікальність її етосу. «Генетична пам'ять» останнього, по суті виступає тією потенцією, в просторі якої розгортається культурна та історична місія народу. У цьому сенсі вплив «ґрунту і крові», що говорять в нас у вигляді певних етичних патернів сприйняття, міркування, ставлення до оточуючого світу, є однією з фундаментальних умов організації нашого спільного буття, умов, якими не можна нехтувати. Оскільки саме вони беруть участь у розгортанні історичної перспективи етносу, безпосереднім представником якого постає кожен з нас.

⁷ Вітчизняні вчені виділяють чотири типи соціопсихічних складників українського національного характеру: нордійський, понтійський, динарський і остійський. Так, наприклад, нордійський тип – це витривалість, правдолюбство, сила волі, пильність, любов до порядку, впевненість у собі, розсудливість; понтійський – творчість натури, закоханість в життя, романтизм, певна нематеріальна духовна енергія, яка формує суспільство; динарський – фізична сила, веселість; остійський – нерішучість, приставання до думки, що визнана усіма, примхливість, праця тільки заради грошей, острах самотності та потяг до колективу. Співвідношення названих чотирьох типів в українській історії змінювалось. Спеціальні дослідження стверджують, що нині 44% українців – динарський тип, 27% – остійський, решта 29% – мішанина цих двох типів і лише незначна кількість понтійського та ще менше нордійського типу [Лозко 1996]. Соціальні типи, що базуються на соціопсихічних складниках українського національного характеру, описані в працях Ю.Липи, О.Кульчицького, В.Липинського, І.Раковського, Р.Еддіка. Так, за Ю.Липою, на формування українського національного характеру вплинули різні етноси, які протягом тисячоліть жили в Україні. Серед основних складових пракультури, що сформувала характер українського народу – трипільська, що залишила у спадок українцям терплячість, мовчазну відвагу, скромність, обережність, наполегливість у досягненні мети та уміння стійко сприймати невдачі, психологію хлібороба і повагу до жінки, до батьків, родинних звичаїв, демократичний суспільний устрій. Нехтувати такими «первеннями» не можна. Оскільки це накладає духовний відбиток на національний характер, ментальність у тому числі і сучасного українця [Лозко 1996].

Бібліографічні посилання

- Барабин, Г. (1982). Родной язык и мозг. Интересное открытие японского экспериментатора. *Курьер ЮНЕСКО*, 3, 10-13.
- Біблія в перекладі Івана Огієнка [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bibleonline.ru/bible/ubio/>
- Бондаренко, О. (2008). Українська ментальність в розмаїтті національних ментальних формоутворень й архетипів: історико-культурний аспект. *Гуманітарний вісник ЗДІА*, 32 (Філософія).
- Воропай, О. (1991). *Звичаї українського народу*. Т.1. К.: Оберіг.
- Горбатенко, В. (1996). Самоврядні потенції української ментальності. *Мала енциклопедія етнодержавництва*. К.: Генеза, Довіра.
- Гумилев, Л. (2004). *Этногенез и биосфера Земли*. М.: Айрис-пресс.
- Иллюстрированная полная популярная Библийская Энциклопедия. архимандрит Никифор, вып. III: М-Смо, 1891-1892. [Електронний ресурс]. Режим доступу: mstud.org
- Культурология (2002). Под науч. ред. проф. Г. В. Драча. Ростов н/Д, Феникс.
- Лозко, Г. (1996). Соціопсихічні складники українського національного характеру. *Мала енциклопедія етнодержавництва*. К.: Генеза, Довіра.
- Лурія, А. (1962). *Высшие корковые функции человека*. М., 64-65.
- Муратова, Е., Сенцов, А. (2011). Выражение концепта «народ» в русском языке. *Молодой ученый*, 10(2), 40-42. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://moluch.ru/archive/33/3794/>
- Сепир, Э. (1993). *Избранные труды по языкознанию и культурологии*. М.: Прогресс.
- Словарь русского языка XI-XVII вв.: В 10т. Гл. ред. Р. Аванесов. М.: Рус. яз., 1988, Вып. 8, 179-182.
- Фасмер, М. (1987). *Этимологический словарь русского языка*. В 4т. М.: Прогресс. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.slovarod.ru/etym-vasmer/index.html>
- Успенский, Л. (2011). *Этимологический словарь школьника*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.pochemyneinache.com>

References

- Barabin, G. (1982). Rodnoj yazy`k i mozg. Interesnoe otkry`tie yaponskogo eksperimentatora [Native language and brain. An interesting discovery of the Japanese experimenter]. *UNESCO Courier*, 3. (in Russian)
- Bondarenko, O. (2008). *Ukrainska mentalnist v rozmaitti natsionalnykh mentalnykh formoutvoren y arkhety piv: istoryko-kulturnyi aspekt* [Ukrainian mentality in the diversity of national mental formations and archetypes: historical and cultural aspect]. *Humanitarian Bulletin of ZDIA*, 32 (Philosophy). (in Ukrainian)
- Culturology. (2002). By ed. prof. G. Drach. Rostov n / D, Phoenix (in Russian)
- Dictionary of the Russian language XI-XVII centuries. (1988). Ed. R.Avanesov: In 10 volumes. USSR Academy of Sciences. Moscow: Rus. language, 8, 179-182. (in Russian)
- Fassmer, M. (1987). *E`timologicheskij slovar` russkogo yazy`ka* [Etymological dictionary of the Russian language]. In 4 vol. Moscow: Progress. Retrieved from <http://www.slovarod.ru/etym-vasmer/index.html> (in Russian)
- Gorbatenko, V. (1996). *Samovriadni potentsii ukrainskoi mentalnosti* [Self-governing potentialities of the Ukrainian mentality]. Small encyclopedia of ethnostatehood. Kyiv: Genesis, Trust. (in Ukrainian)
- Gumilev, L. (2004) *E`tnogenez i biosfera Zemli* [Ethnogenesis and the Earth's biosphere]. Moscow: Iris Press. (in Russian)
- Illustrated complete popular Biblical Encyclopedia by Archimandrite Nicephorus, vol. III: M-Smo, 1891-1892 Retrieved from mstud.org (in Russian)
- Lozko, G. (1996). *Sotsiopsykhichni skladnyky ukrainskoho natsionalnoho kharakteru* [Sociopsychic components of the Ukrainian national character]. Small encyclopedia of ethnostatehood. Kyiv: Genesis, Trust. (in Ukrainian)
- Luria, A. (1962) *Vy`sshie korkovy`e funkczii cheloveka* [Higher cortical functions of the person]. Moscow. (In Russian)
- Muratova, E., Sentsov, A. (2011). *Vy`razhenie konceпта «narod» v russkom yazy`ke* [Expression of the concept of "people" in the Russian language]. *Young scientist*, 10(2). Retrieved from <https://moluch.ru/archive/33/3794/> (in Russian)
- Sepyr, E. (1993). *Izbranny`e trudy` po yazy`koznaniyu i kul`turologii*. [Selected works on linguistics and culturology]. Moscow: Progress. (in Russian)
- The Bible translated by Ivan Ogienko* Retrieved from <https://bibleonline.ru/bible/ubio/> (In Ukrainian)
- Uspensky, L. (2011). *E`timologicheskij slovar` shkol`nika* [Etymological dictionary of the schoolboy]. Retrieved from <http://www.pochemyneinache.com> (in Russian)
- Voropay, O. (1991). *Zvychai ukrainskoho narodu* [Customs of the Ukrainian people]. Kyiv: Amulet. Vol. 1 (in Ukrainian)